

ZANGIOTA TUMANI AHOLISI VA UNING JOYLASHUV XUSUSIYATLARI

Nurmatova Muhabbat Yoqubjon qizi– Mirzo Ulug‘bek nomidagi O‘zMU
Geografiya magistranti. muhabbatnurmatova341@mail.com

Egamberdieva Matluba Mamanazarovna - Mirzo Ulug‘bek nomidagi
O‘zMU Iqtisodiy va ijtimoiy geografiya kafedrasida dotsenti, g.f.n.
egamberdiyevam@mail.ru

Annotatsiya: Mazkur maqolada Toshkent viloyati Zangiota tumanida kechayotgan demografik vaziyat, xususan aholi takror barpo bo‘lish xususiyatlari, shuningdek migratsiya jarayonlariga qisqacha to‘xtalib o‘tiladi.

Kalit so‘zlar: Aholi soni, yosh tarkibi, demografik jarayonlar, tug‘ilish, o‘lim, nikoh, ajralish, migratsiya.

POPULATION OF ZANGIOTA DISTRICT AND ITS LOCATION FEATURES

Annotation: This article briefly discusses the demographic situation in Zangiota district of Tashkent region, in particular the characteristics of population growth, as well as migration processes.

Keywords: Population, age structure, demographic processes, birth, death, marriage, divorce, migration.

НАСЕЛЕНИЕ ЗАНГИОТСКОГО РАЙОНА И ХАРАКТЕРИСТИКИ ЕГО РАСПОЛОЖЕНИЯ

Аннотация: В данной статье будет кратко рассмотрена демографическая ситуация в Зангиотинском районе Ташкентской области, в частности, особенности воспроизводства населения, а также миграционные процессы.

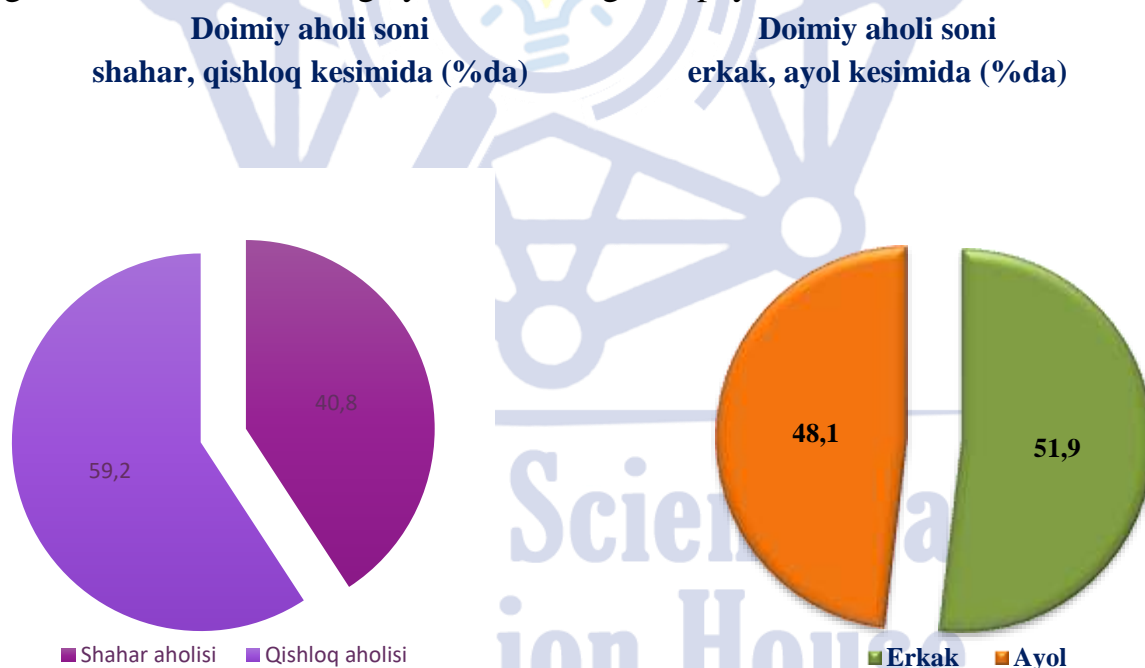
Ключевые слова: Население, возрастная структура, демографические процессы, рождение, смерть, брак, развод, миграция. Ma‘lumki jahon mamlakatlari ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishida aholi soni va dinamikasi asosiy omillardan biridir. Aholi soni va tarkibi davlatning ijtimoiy-iqtisodiy salohiyatiga, uning innovatsion rivojlanish va faoliyatning turli sohalarida ixtisoslashuviga bevosita ta‘sir qiladi. Aholining bandligi mamlakatning iqtisodiy o‘shish

sur’atlarini, turmush darajasi ko’rsatkichlarini, jahon bozoridagi kuchi va raqobatbardoshligini belgilaydi.

Toshkent viloyatining Zangiota tumanidagi demografik jarayonlarni tadqiq etish katta ahamiyatga ega. Xususan, aholi soni, tuzilishi va tarkibidagi o’zgarishlarni aniqlash tuman iqtisodiy-ijtimoiy rivojlanishini rejalashtirish, jumladan, yangi turar-joy majmualari, infratuzilma, ta’lim va tibbiyot muassasalarini qurish uchun asos bo’lib xizmat qiladi. Aholining demografik rivojlanishini tahlil qilish, aholining kelajakdagi ehtiyojlarini prognozlash va shunga mos ravishda rivojlanish rejalarini ishlab chiqish imkonini beradi. Masalan, aholining yosh tarkibini ko’rsatkichlarini oldindan prognozlash orqali, turli yosh guruhlarining - bolalar, mehnat yoshidagilar va keksalar uchun qanday ishlab chiqarish, xizmatlar va dasturlarni ishlab chiqish kerakligini aniqlash mumkin. Bu esa aholining barcha qatlamlarini ehtiyojlarini ta’minlashga xizmat qiladi.

Ma’lumki, hududlar aholisi sonining ortib borishida asosan ikki manba aholining tabiiy ko’payishi, migratsiya muhim rol o’ynaydi.

2024-yil holatiga ko’ra doimiy aholi soni 174 304 kishini tashkil qildi va o’tgan yilga nisbatan 3 119 kishiga yoki 101,8 % ga ko’paydi.

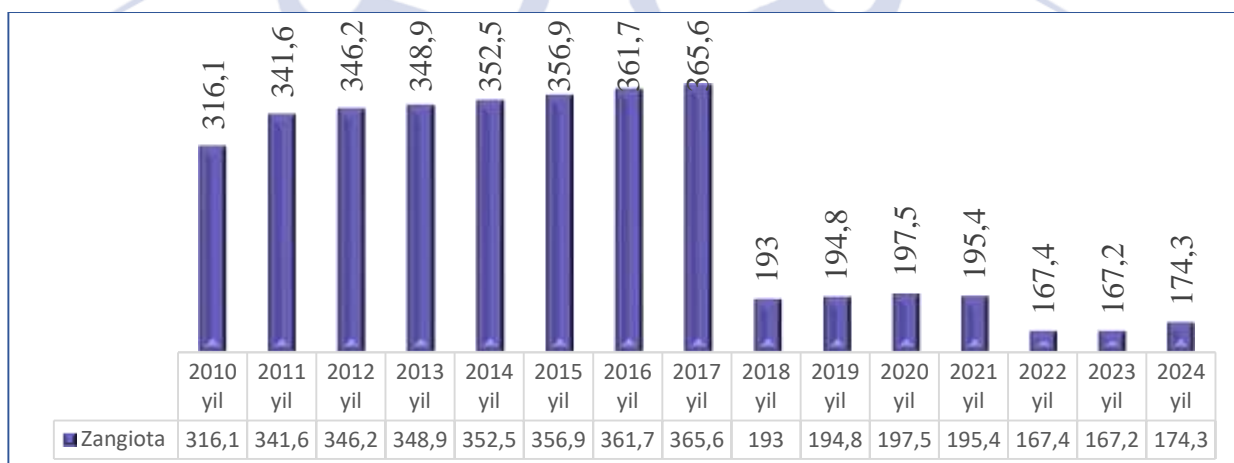

1-rasm. Zangiota tumani aholisining joylashuvi

Manba: O‘zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo‘mitasi ma’lumotlari.

Zangiota tumani aholisi joylashuviga ko'ra shaharliklar 59,2 foizni, qishloq aholisi esa 40,8 foizni tashkil etadi (1-rasm). O'rganilayotgan tumanning Toshkent shahriga yaqinligi sababli tumanga aholiga xizmat ko'rsatish infratuzilmalarining jadal kirib kelishiga sabab bo'lmoqda. Bu esa aholining turmush darajasining yaxshilanishiga aholi bandligining oshishiga, doimiy aholi sonining ko'payishiga olib kelmoqda.

Shuningdek, 2024- yil holatiga ko'ra tuman aholisining 51,9 foizi erkaklar va 48,1 foizi ayollar tashkil etgan. Demak, bu yerda erkaklar soni ayollar soniga nisbatan ko'proq ekanligini kuzatishimiz mumkin.

2-rasm. Zangiota tumani jami aholi soni (ming kishi)

Manba: Toshkent viloyati statistika boshqarmasi ma'lumotlari

Tahlillarga ko'ra, hozirgi vaqtda mamlakatimizning kichik hududlarida demografik jarayonlar o'ziga xos kechmoqda. Jumladan, Zangiota tumanining demografik rivojlanishidagi xarakterli xususiyatlardan bir respublikaning boshqa tumanlariga nisbatan aholi soni o'sish sur'atining pastligi bilan ifodalanadi.

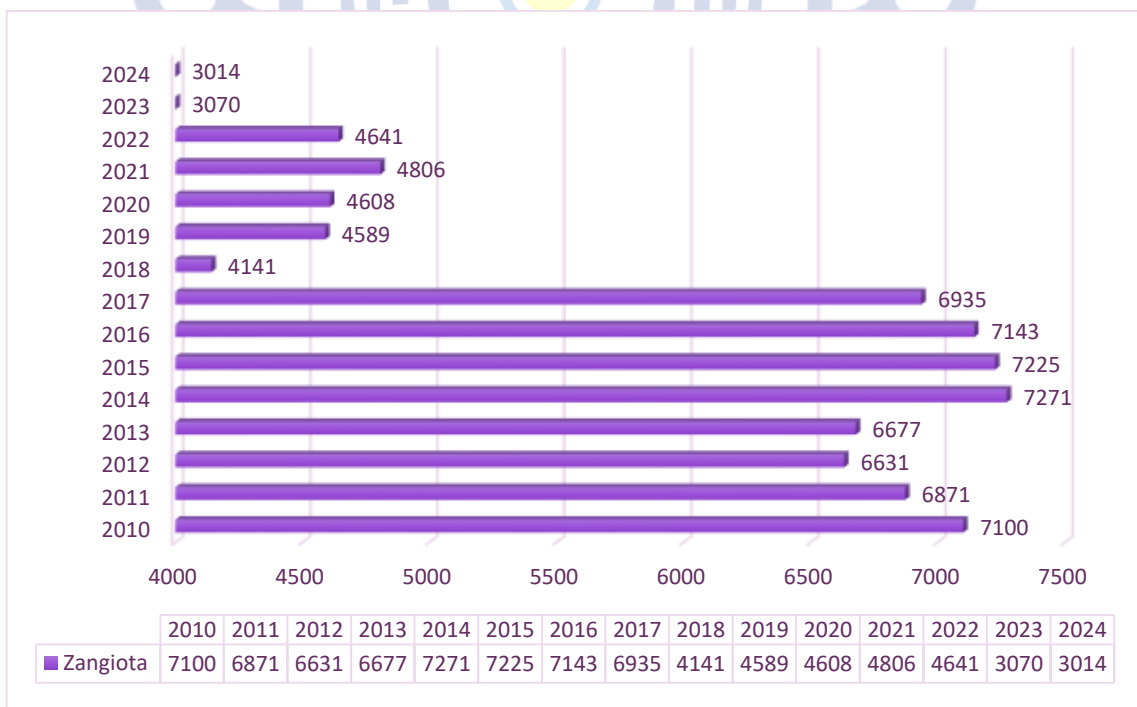
Aholi soning tadrijiy o'zgarishi shuni ko'rsatadiki, o'rganilayotgan hududda 2010-yildan 2017-yilgacha aholi soni muntazam ko'payib borgan. Bunda aholi turmush darajasining oshishi, xususan, sog'liqni saqlash, sanoat, qishloq xo'jaligi tarmoqlarining rivojlanishi tabiiy o'sishiga katta ta'sir ko'rsatgan. 2018-yilda

tuman aholisi 193 ming kishini tashkil etgan holda, 2024-yilga kelib umumiy aholi miqdori 21,4 ming kishiga kamayganini kuzatish mumkin (2-rasm). Buning sababini Zangiota tuman hududidan ba’zi yerlarning Toshkent shahriga o’tkazilishi hisoblanadi. Mazkur holat tumanda 2018- yildan aholi sonining kamayishiga ta’sir ko’rsatgan.

Mamlakatda tabiiy o’sishni yuqori bo’lishi iqtisodiy tarmoq sohasining rivojlanishiga, mehnat resurslari va mehnat bozori faoliyatida asosiy omil hisoblanadi.

Shu o’rinda takidlash joizki, O’zbekistonda tug’ilish koeffitsientining pasayishi dastavval Toshkent shahri va Toshkent viloyatidan boshlanib, respublikaning janubiy mintaqalarida tugaydi yoki so’nadi. Bu o’ziga xos “geodemografik to’lqinlar” tarzida namoyon bo’ladi (prof.A.Soliyev iborasi). Tahlillarga ko’ra tumanda tug’ilish darajasi so’nggi yillarda keskin kamayganini kuzatish mumkin. Bunga tuman aholisi tabiiy o’sishning pasayishi ham sezilarli ta’sir ko’rsatgan. 2024- yilning tug’ilganlar soni 3 014 ta ni tashkil etgan holda, 2023-yilning shu davriga mos keladi (3070 bola) ushbu ko’rsatkich 56 taga kamaygan. Tug’ilish koeffitsiyenti mos ravishda 23,3 promilleni tashkil qilib, 2023- yilning shu davriga (24,3 promille) nisbatan 1,0 promillega kamayganligini ko’rish mumkin (3-rasm).

3-rasm. Zangiota tumanida tug’ilganlar soni (yilda; kishi)

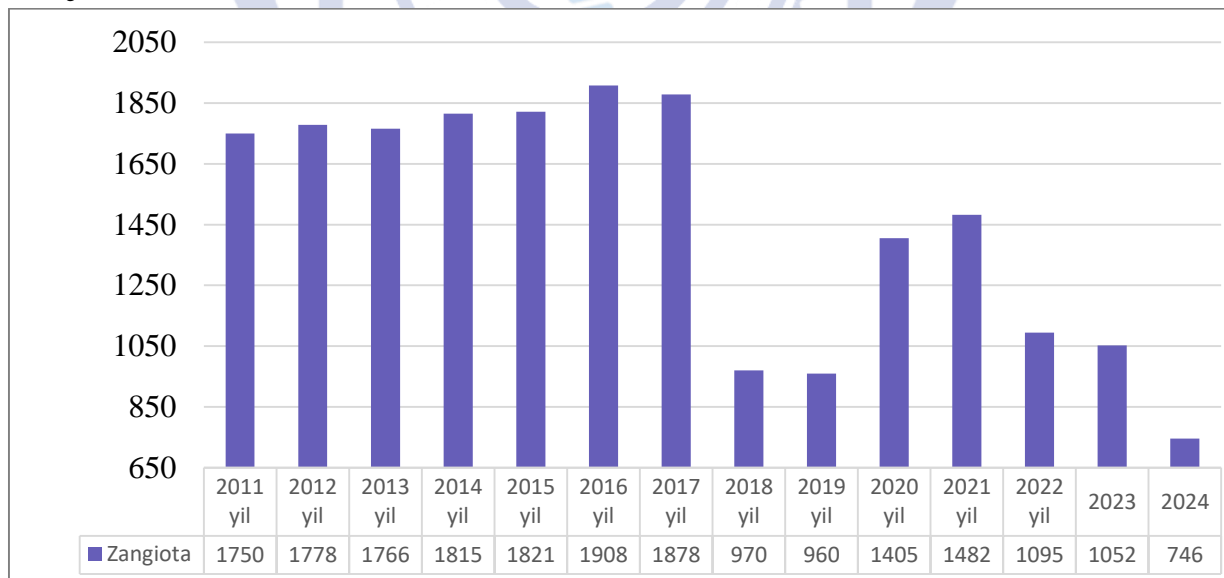
Manba: Toshkent viloyati statistika boshqarmasi ma’lumotlari.

Umuman aholining tabiiy ko‘payishida, tug‘ilish darajasi, shuningdek o‘lim ko‘rsatkichining past yoki barqaror holatda saqlanib turishi muhim rol o‘ynaydi. Zangiota tumanida o‘lim darajasining o‘zgarishi tug‘ilishdek aholining yosh tarkibiga katta ta‘sir qiladi. Qayd etilgan o‘lim holatining asosiy qismi – qon aylanish tizimi kasalliklaridan, o‘simtalardan, nafas olish a‘zolari kasalliklaridan vafot etganlar hissasiga to‘g‘ri keladi.

O‘lim ko‘rsatkichi aholining yosh tarkibi va tug‘ilish bilan chambarchas bog‘liq bo‘lib, turli yoshda ularning o‘zgarishi har xil. Bundan tashqari, o‘lim hajmi shaharlar aholisi soni, urbanizatsiya darajasi, shuningdek ekologik, ijtimoiy va iqtisodi omillar bilan ham bevosita bog‘liq.

2022-yil ma‘lumotlarga ko‘ra tumanda 1095 ta o‘lim qayd etilgan bo‘lib, har 1000 aholiga nisbatan o‘lim koeffitsiyenti 6,5 promilleni tashkil etdi. 2020-yildagi pandemiya sababli viloyatning boshqa tumanlaridagi kabi o‘lim ko‘rsatkichi ancha ortgan va 1405 kishini tashkil qilgan. Eng kam o‘lim ko‘rsatkichi 2024-yilga to‘g‘ri keladi (746 kishi) yoki har 1000 aholiga nisbatan 5,7 promilleni tashkil etmoqda (4-rasm). Bunga asosiy sabab aholi turmush darajasining yaxshilanishi, xizmatlar, xususan sog‘liqni saqlash sohasining rivojlanishidir.

4-rasm. Zangiota tumanida o‘lganlar soni (yilda; kishi)

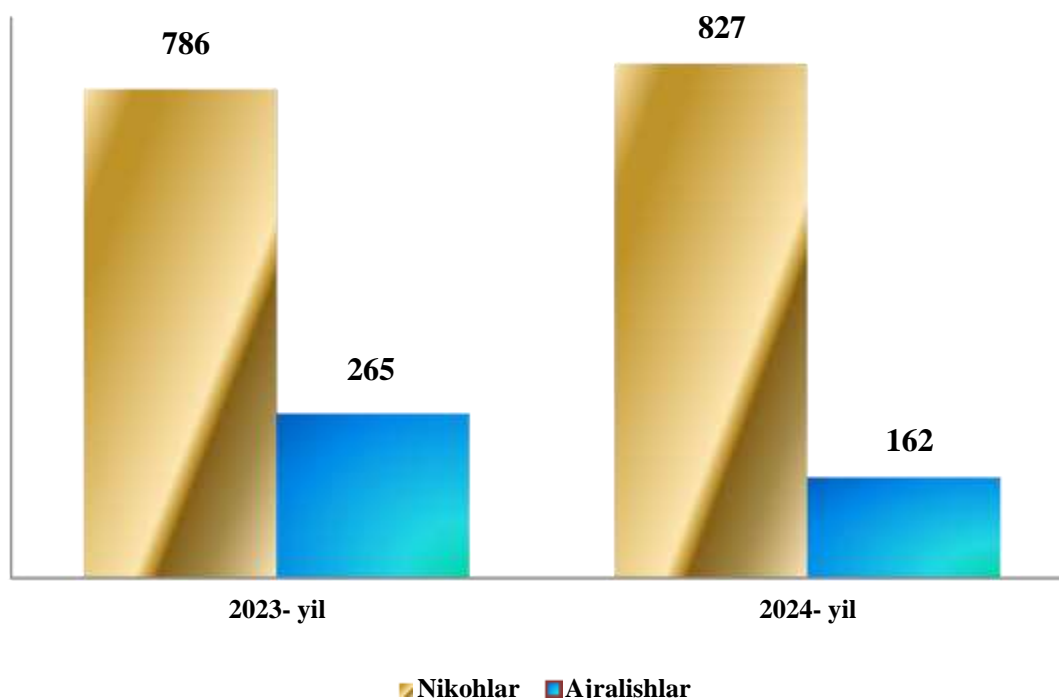
Manba: Toshkent viloyati statistika boshqarmasi ma‘lumotlari.

Ma‘lumki, jamiyatning barqarorligini ta‘minlashda oilaning o‘rni beqiyos. Mustahkam nikohlar jamiyatning barqarorligi va rivoji uchun asos bo‘lib xizmat

qiladi. Oilalar orqali madaniyat qadriyatlar va axloqiy me’yorlar avloddan-avlodga o’tkaziladi. Nikoh nasl-nasabning davomiyligi, insonlar orasida qarindosh-urug’chilik, mehr-oqibatni mukammal bo’lishi kabi insoniyat uchun manfaatli maqsadlarga xizmat qiladi.

2024-yilda tahlil qilinayotgan tuman FHDYO organida 827 ta nikohlar va 162 ta ajralishlar ro’yxatga olindi (5-rasm). Shuningdek har 1000 aholiga nisbatan 6,4 ta nikoh (2023- yilning tegishli davrida 6,2 ta) va 1,3 ta ajralish (2023- yilda – 2,1 ta) qayd etildi. Tumanda ajralishlar asosan ijtimoiy-iqtisodiy omillar, oilaviy nizolar, shuningdek, tuman aholisining etnik tarkibi ham ta’sir ko’rsatmoqda.

5-rasm. Zangiota tumanida nikoh tuzish va nikohdan ajralishlar bo’yicha ma’lumot (birlikda)

Manba: Toshkent viloyati statistika qo’mitasi ma’lumotlari

Tahlil etilayotgan hududning demografik vaziyatga migratsiya, xususan ichki va tashqi migratsiya ham katta ta’sir ko’rsatmoqda. 2024-yil malumotlariga ko’ra tumanga ko’chib kelganlar soni 3 005 kishini, shu davr mobaynida ko’chib ketganlar soni esa 2 157 kishini tashkil qildi (6-rasm).

Migratsiya oqimi aholi dinamikasi o’zgarishiga ta’sir qiladi. Boshqa mintaqalardan kelgan migrantlar oqimi tumanning milliy tarkibiga, yosh tarkibi va

demografik holatiga ta'sir etuvchi muhim sanaladi. Bu aholining hudud bo'ylab bir tekis taqsimlanishiga va ijtimoiy xizmatlarga bo'lgan ehtiyojga ham ta'sir qiladi.

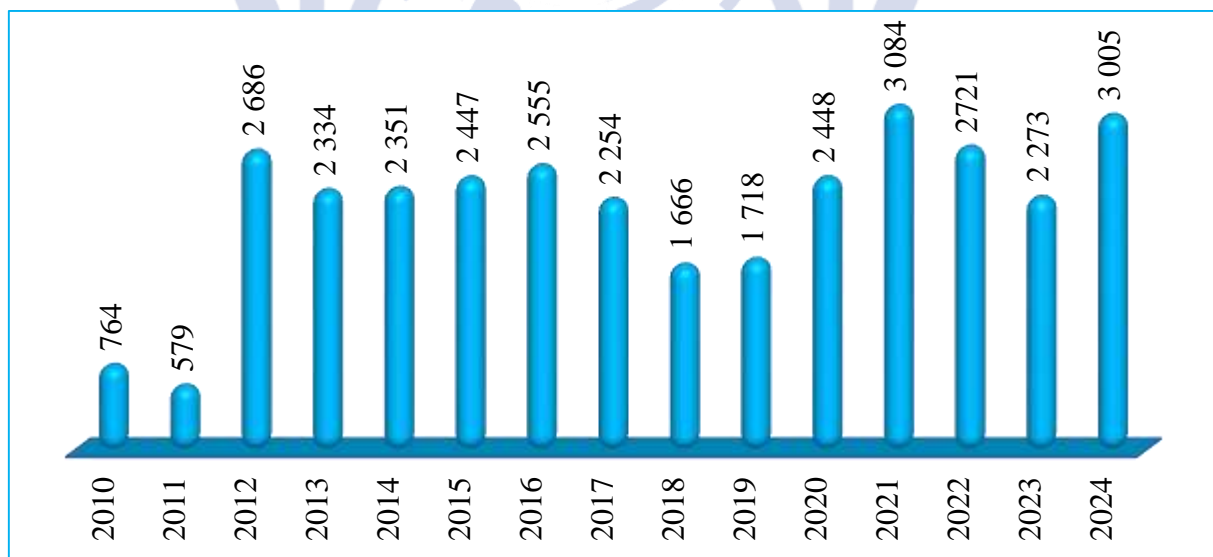
O'rganilayotgan tumanning poytaxt Toshkent shahriga chegaradosh ekanligi, migratsiyaning doimo ijobiy o'zgarish hususiyatiga egaligi bilan ahamiyatlidir.

Zangiota tumaniga ko'chib kelayotganlarning asosiy qismi qo'shni viloyatlardan shuningdek, Markaziy Osiyo davlatlaridan, xususan, Qozog'iston, Qirg'iziston, Tojikiston kabi davlatlaridan kelganlar hisoblanadi.

Yoshlarning qishloq hududlaridan Toshkent shahar atrofiga ko'chishi ham tuman aholisining yosh tarkibiga ta'sir etuvchi muhim omil hisoblanadi. Buning sababi, yoshlarning katta shaharlarda bilim olishga intilishi va mehnat bozori bilan izohlanadi.

Migratsiya jarayonlari tuman aholisining tabiiy harakatiga, ayniqsa tug'ilish va o'lim koeffitsiyentiga ham ta'sir ko'rsatadi. Masalan, migrantlar ulushi yuqori bo'lgan hududlarda tug'ilishning ko'payishi yoki pasayish holatlari kuzatilishi mumkin.

Demak, migratsiya jarayonlari Zangiota tumani aholi yosh tarkibi va demografik jarayonlarni tahlil qilishda e'tiborga olinishi lozim bo'lgan muhim omil hisoblanadi.

6-rasm. Zangiota tumaniga ko'chib kelganlar soni (yil, kishi)

Manba: Toshkent viloyati boshqarmasi ma'lumotlari

Zangiota tumani migratsiya jarayonlarini tahlilga ko‘ra ko‘chib keluvchilar 2010-2011- yillarda juda kam bo‘lgan holda 2021- yildan bu ko‘rsatkich birmuncha oshgan (3084 kishi).

Xulosa qilib aytganda, tahlil etilayotgan tumanning demografik vaziyati o‘ziga xos bo‘lib, bu holat kelajakda respublikaning boshqa kichik hududlarida ham, biroz vaqt o‘tgandandan so‘ng sodir bo‘lishi mumkin. Bunga hududning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishi va demografik vaziyati, o‘z navbatida, bu yerda poytaxt Toshkent shahrining yaqinligi ham sezilarli ta‘sir ko‘rsatgan.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yhati

1. Abdullaeva R, Ata-Mirzayev O., Umarova.N. O‘zbekiston demografik jarayonlari va aholi bandligi. -T.: “Universitet”, 2006.
2. Bo‘riyeva M.R. O‘zbekistonda oila demografiyasi. -Toshkent,1997.
3. Soliyev.A., Qarshiboyeva L. Iqtisodiy geografiyaning nazariy va amaliy masalalari. -Toshkent,1999.
4. Soliyev.A, Mahamadaliyev.R “Iqtisodiy va ijtimoiy geografiya asoslari”. -Toshkent, 2005.
5. Tojiyeva Z.N. Aholi geografiyasi.Darslik. -Toshkent.: «Innovatsiya/Ziyo”, 2020, 298- bet.
6. <https://mehnat.uz>.
7. <https://stat.uz/>

Research Science and Innovation House